

ARKÆOLOGI

ARKÆOLOGIENS VERDEN

Hvad er arkæologi?

Når man uddanner sig til arkæolog, lærer man om de ting, der findes gemt i jorden. De genstande, arkæologerne beskæftiger sig med, stammer som regel fra oldtiden. "Oldtiden" er den betegnelse, arkæologerne bruger om meget gamle dage, det vil sige stenalder, bronzealder, jernalder og vikingetid. Arkæologer er en slags detektiver, der prøver at finde ud af, hvordan livet i oldtiden så ud. Hvordan gik menneskene klædt? Hvad spiste de? Hvad tænkte de? Og hvad troede de på? Mange af svarene findes gemt i jorden i form af de ting, arkæologerne graver frem. Det kan for eksempel være et lerkar fra jernalderen eller en fingerring fra vikingetiden.

Er du god til at stille spørgsmål, så kan du blive en god arkæolog

De genstande, arkæologerne finder i jorden, fortæller alle en historie om tidligere tiders mennesker. En genstand kan rumme mange historier. Lad os tage et eksempel: Hvis en arkæolog finder nogle sværd, der er kastet ud i en mose, så fortæller det os noget om, hvordan våben kunne se ud i oldtiden. For det andet kan arkæologen spørge sig selv, hvorfor sværdene er endt i en mose. Har der været krig? Er det en ofring til guderne? Eller er de blevet gemt væk? Som eksemplet viser, findes der spørgsmål, arkæologerne let kan svare på, mens andre ikke er helt så lige til. Derfor vil man også nogle gange opleve, at arkæologer ikke er enige om, hvilke historier genstandene fortæller. Prøv selv at stille spørgsmål til nogle af de genstande, du kender fra oldtiden.

Hvad graven gemmer

Grave er vigtige fund for arkæologerne. Hvordan man begravede de døde, viser en masse om samfundet. I nutidens Danmark bliver alle begravet på næsten samme måde. Enten i en kiste eller i en urne på en kirkegård. Sådan var det ikke i oldtiden. Gennem alle oldtidens perioder – stenalderen, bronzealderen, jernalderen og vikingetiden – har den måde, man begravede de døde på, været forskellig. De grave, arkæologerne finder, fortæller ikke hele sandheden om fortidens mennesker. Ofte er det de rige eller betydningsfulde menneskers grave, vi finder. Arkæologerne finder sjældent grave fra børn eller fra samfundets underklasse, som f.eks. slaverne. Det er de gaver, som fulgte de døde i graven, der viser arkæologerne, hvilken del af samfundet de afdøde tilhørte. En rig person har som regel fået flotte og kostbare gaver med i graven, mens de fattige måske slet ikke fik nogen.

Hvordan finder arkæologerne ud af, hvor gamle tingene er?

Arkæologer har flere forskellige måder at finde ud af, hvor gamle ting er. Et vigtigt redskab er "stratigrafi". Stratigrafi er læren om jordlags beliggenhed. Hvis man graver et hul i jorden, vil man kunne se, at jorden er opdelt i lag. I de

nederste lag findes de ældste ting, for de blev lagt i jorden først, og i de øverste lag findes de yngste ting, for de blev lagt i jorden sidst. Stratigrafien viser arkæologerne, hvad der er ældst, og hvad der er yngst.

RELIGION

Asatro – de nordiske guder på arkæologiske genstande

Mange af os kender historierne om de nordiske guder. Men hvor stammer vores viden fra? Faktisk kommer de fleste af sagnene fra skriftlige kilder – altså fra tekster, der er skrevet ned i begyndelsen af middelalderen. Men der findes også nogle få genstande, som arkæologerne har fundet, der kan fortælle os om den nordiske gudeverden. Vi kender genstande tilbage fra jernalderen med billeder af de nordiske guder. På guldbrakteaterne finder vi billeder, der svarer til de myter, vi kender om guderne. For eksempel billeder af krigsguden Tyr med hånden i munden på Fenrisulven. Eller den smukke gud Balder, som bliver dræbt af en mistelten. Også Odin kan ses på nogle af guldbrakteaterne, hvor han bærer navnet den høje.

Også fra vikingetiden er der fundet genstande, der fortæller os om de nordiske guder, især amuletterne. Nogle af dem forestiller valkyrier. Valkyrierne var de kvinder, der modtog de faldne krigere, når de kom til gudernes borg: Valhal. Også torshammeren stammer fra vikingetiden. Tor var tordenguden, og med hammeren Mjølner beskyttede han Midgård – menneskenes verden. Tor kender vi også fra en stor billedsten. På stenen er der en indridsning, der viser myten om Tor, der er ude og fiske med jætten Hymer.

Forskere mener, at inspirationen til de nordiske guder stammer fra Middelhavsområdet. Især historierne om de romerske guder minder meget om historierne om de nordiske guder. Navnene er bare anderledes. For eksempel hedder den nordiske krigsgud ”Tyr”, hvor navnet på den romerske krigsgud er ”Mars”. I Danmark er der fundet flere romerske gudestatuer. Derfor ved arkæologerne, at vikingerne har kendt til den romerske religion.

Støbeformen – torshammeren og korset

Selvom Danmark officielt blev kristent i begyndelsen af 1000-tallet, var der stadig folk rundt omkring i landet, der troede på de gamle nordiske guder. De to religioner levede altså side om side i et stykke tid. Det beviser en støbeform, som arkæologerne har fundet i Jylland. En støbeform er det, smeden bruger til at fremstille smykker i. Smeden hælder flydende sølv ned i formen og lader det varme metal størkne. Derefter kan han tage smykkerne ud. I støbeformen fra Jylland har smeden kunnet støbe både hedenske torshammere og kristne kors på samme tid. Så kunne kunden selv vælge sit smykke, alt efter om han var kristen eller dyrkede den gamle asatro.

RELIGIONENS RAMME

Hvor dyrkede vikingerne de nordiske guder?

Ved Tissø på Sjælland fandt arkæologerne under en udgravning spor efter en stor gård fra vikingetiden. Gården tilhørte kongen eller hans stormænd. På den store gårdsplads var der spor efter et lille, indhegnet område. Området lå lidt for sig selv, og inden for indhegningen lå et lille hus. Meget tyder på, at der foregik religiøse handlinger her. I vikingetiden var kongen eller hans stormænd med til at bestemme, hvor og hvornår guderne skulle tilbedes.

Ved Tissø – der egentlig betyder ”Tyr’s sø” – fandt arkæologerne både sværd, lanser og økser, der var blevet kastet i søen engang i vikingetiden. Tyr er den nordiske krigsgud, og de mange våben kan have været offergaver til ham. Vikingerne brugte altså også specielle steder i naturen til at dyrke deres guder.

Religionsskiftet og de første kirker

Efter religionsskiftet – det vil sige skiftet fra asatroen til kristendommen – var det stadig samfundets top, der styrede de religiøse handlinger. Derfor er det heller ikke så underligt, at arkæologerne har fundet spor efter de første kirker i Danmark på gamle stormandsgårde. Man begyndte at bygge kirker i Danmark omkring år 1000. De ældste kirker blev bygget af træ. Der er ikke nogen trækirker fra vikingetiden tilbage i Danmark, de fleste blev nemlig erstattet med stenkirker.

Stormandsgården, du nu skal høre om, lå i Lisbjerg i Jylland. Arkæologiske udgravninger har vist, at Lisbjerg-gården var en stormandsgård. Størrelsen fortæller, at det ikke var en helt almindelig bondegård. Midt inde på gårdspladsen fandt arkæologerne sporene efter en trækirke fra slutningen af vikingetiden. Kirken har altså ligget på stormandens grund, og det er nok ham, der har betalt for, at kirken blev bygget. Stormændene byggede kirkerne for at være på god fod med kongen og den nye gud. Stormændene har troet på, at hvis de byggede en kirke i Guds navn, ville de have en plads i paradiset efter døden.

GRAVEN – BEGRAVELSESSKIK I VIKINGETIDEN

Asatro og kristne grave

I begyndelsen af vikingetiden, før vikingerne blev kristne, fandtes der mange forskellige typer af begravelser. Nogle mennesker blev bare begravet i et hul i jorden, mens andre fik større begravelser. Hvis man havde magt og indflydelse i vikingetidens samfund, kunne man f.eks. blive begravet i et skib, i en vogn eller i et kammer bygget af træ. Man kunne også få rejst en gravhøj over sig. De skriftlige kilder fortæller også om vikinger, der blev brændt sammen med deres skibe til havs. Det kan arkæologerne ikke finde spor af. Når arkæologerne finder grave fra vikingetiden, så er det de gaver, som de døde fik med sig i gravene, der fortæller om, hvor rige de var. Gaverne kan også vise os, om det er en mand eller en kvinde, der er begravet. Mænd og kvinder fik nemlig ikke altid det samme med i graven. Mænd kunne blive begravet med våben, værktøj eller jagthunde.

Kvinder derimod kunne få ting som smykker, redskaber til at fremstille tøj med eller husholdningsting med sig i graven. Både mænd og kvinder kunne få kamme og mad med på rejsen til det næste liv. Inden Danmark bliver kristent, finder arkæologerne sjældent barnegrave. Først da landet bliver kristent, blev børnene begravet på kirkegården sammen med de voksne. Efter kristendommens indførelse skifter gravene også udseende. Nu blev de fleste begravet i trækister. Mange blev svøbt i et ligklæde, inden de kom ned i graven. Et ligklæde er et stykke stof, som den døde bliver rullet ind i. I slutningen af vikingetiden blev det normalt, at kristne ikke fik gaver med i graven. Der findes dog undtagelser, hvor familien alligevel har givet afdøde gaver med i graven. Det skyldes sikkert, at vikingerne skulle vænne sig til den nye tradition.

Graven fra Bjerringhøj – kristen eller asatro?

Selvom arkæologerne som regel kan se forskel på en hedensk og en kristen grav, kan de nogle gange komme i tvivl. Bjerringhøj-graven er sådan et tilfælde. Du har måske allerede hørt om den gravlagte mands smukke dragt. Men det er de gravgaver, manden havde med sig i graven, der gør arkæologerne i tvivl, om manden var kristen eller asatro. Manden blev begravet i en stor kiste af træ under en gravhøj. Inde i graven ved mandens fødder lå to økser. Den ene havde et smukt mønster fremstillet af sølvtråde. Det er især mønsteret på øksen, der forvirrer arkæologerne. På den ene side af øksen forestiller mønsteret nemlig et stort træ. Træet kan både være et symbol for livstræet Yggdrasil fra den nordiske mytologi og for det kristne livstræ. Måske er det meningen, at billedet kunne betyde begge dele. Manden kunne have troet på begge dele på samme tid. De fine gravgaver og måden, han er begravet på, viser, at han var en stormand i vikingetiden. Husk på, at det var kongen og stormændene, der var med til at indføre kristendommen i Danmark.

Oseberg – vikingetidens rige kvinder

I vikingetiden kunne kvinder også være rige og magtfulde. Det viser vikingetidens rigeste grav, der er fundet i Oseberg i Norge. Her blev en fornem kvinde begravet i et stort skib, måske en dronning. Oven på graven havde man opført en jordhøj, så skibet var helt dækket. Blandt gravgaverne var der mange fine ting udskåret i træ. Der var kister, spande, senge, en stol, en vogn og slæder. Hun havde også fået sengetøj med, der var fyldt med de fineste fjer og dun. Olielamper til at tænde lys i fik hun også, samt et vægtæppe med mange flotte mønstre og figurer. Kvinden havde også fået masser af husholdningsredskaber med sig i graven. Blandt andet gryder, stegepander, spande og knive. Disse husholdningsting fortæller om kvindens rolle i samfundet. For selvom kvinderne i vikingetiden også kunne have magt ligesom mændene, var det nogen helt særlige ting, de bestemte over. Kvinderne bestemte nemlig over hjemmet og husholdningen. Til gengæld er der ikke meget, der tyder på, at kvinderne var krigere ligesom nogle af mændene var i vikingetiden. Nok var de nogle gange med på vikingetogt, men det var kun, hvis

vikingerne ville bosætte sig i et andet land og derfor ville have deres koner og børn med sig.

INDFLYDELSE FRA UDLANDET – FREMMEDE GENSTANDE I DANMARK

Byzantinsk hofmode – klædt på som de rige

Det var selvfølgelig ikke alle vikinger, der havde råd til fint tøj. Kun overklassen kunne gå rundt i de meget elegante dragter. Det vil sige kongen, hans familie og rigets stormænd og kvinder. Vikingetidens dragter så forskellige ud. Bøndernes dragter blev lavet i Danmark af lokale materialer. Overklassens dragter kunne derimod være inspireret af fremmede lande. I vikingetiden havde overklassen kontakt til mange forskellige dele af verden. Specielt den byzantinske hofmode inspirerede overklassen i Danmark. Blandt andet købte man guldindvirkede silkestoffer af byzantinerne, som man syede dragter af til overklassen. Byzans lå der, hvor Tyrkiet ligger i dag. I denne smukke by holdt den romerske kejser til. Det Byzantinske Rige var et af de mest magtfulde områder i vikingetiden.

Arabiske skatte

Arkæologerne har også fundet andre spor, der viser, at vikingetidens mennesker kom langt omkring. Ligesom det Byzantinske Rige var det arabiske kalifat også et vigtigt center i vikingetiden. Her var der både guld, sølv og smukke varer at hente for dem, der rejste den lange vej ned gennem Europas floder. Helt ned til det nuværende område omkring Irak og Iran. Handelsmænd og krigere kunne tage den lange rejse fra Danmark hertil. Her i landet har arkæologerne fundet skatte med arabiske sølvmonter. Monterne er sikkert kommet hertil gennem Rusland. Russerne handlede meget med det arabiske kalifat. Nogle af monterne tog vikingerne med hjem som bytte eller løn. Nogle af monterne er sikkert bragt hertil af handelsmænd fra andre lande, som brugte sølvmonterne til at betale med i Danmark.

VIKINGETIDENS BYER

De befæstede byer – handel og håndværk

Ved starten af vikingetiden begyndte der at opstå handelsbyer i Danmark. Her mødtes købmænd fra nær og fjern for at sælge deres varer. En af vikingetidens vigtigste handelsbyer her i landet var Hedeby. Byen lå lige ud til vandet, og skibene, der kom hertil i vikingetiden, lå til kaj i den store havn.

Om sommeren var byen fyldt med mennesker, der talte forskellige sprog. I de mange værksteder lavede håndværkerne ting, de kunne sælge. Arkæologerne har fundet resterne af disse værksteder. Her har smeden fremstillet smykker og våben, kammageren har fremstillet kamme, og skomageren har fremstillet sko. Der er også blevet fremstillet smukke perler af glas, som både mænd og kvinder brugte til at pynte sig med. Med de mange værdifulde varer og sølvmonter i byen var der brug for beskyttelse. For at købmændene kunne handle i fred, lod kongen derfor sine hirdmænd bevogte Hedeby. Hirdmændene var kongens private følge af

krigere. De beskyttede ham og adlød hans ordrer. Omkring Hedeby byggede man en stor jordvold i vikingetiden. Fra volden kunne hirdmændene forsvare byens rigdomme, hvis den blev angrebet. Til gengæld for at beskytte byen fik kongen betaling, og måske nogle af de fine varer. Handelsbyerne var derfor en vigtig indtægtskilde for kongen.

Også i Ribe i Jylland har arkæologerne fundet spor efter en handelsby fra vikingetiden. I Sverige hedder den vigtigste handelsby Birka, og i Norge hedder den Kaupang. De var byer ligesom Hedeby, som du lige har hørt om.

MILITÆRE ANLÆG – TRUSLEN FRA SYD

Trelleborgene – de runde fæstninger og kampen om magten

Fire steder i Danmark findes der nogle helt specielle bygningsværker, der kan dateres tilbage til årene omkring 980 og 981. Arkæologerne kalder disse bygningsværker for *ringborge* eller *Trelleborge*. Det er runde fæstninger, der blev opført af kongen Harald Blåtand. Der var: Trelleborg ved Slagelse på Sjælland, Nonnebakken i Odense på Fyn, Aggersborg ved Limfjorden og Fyrkat ved Hobro. De fire ringborge blev bygget efter samme plan. Forestil dig en lagkage, der er skåret over i fire lige store stykker. Omtrent sådan var ringborgene bygget op. Yderst havde de en rund vold fremstillet af jord. Denne vold havde fire porte, én mod hvert verdenshjørne. Fra hver portåbning førte en vej lavet af træ tværs ind over borgpladsen, helt over til den modsatliggende port. På denne måde blev borgens inderste område delt i fire stykker, og på hvert af de fire jordstykker lå der huse. Ringborgene lå strategisk godt placeret. De lå tæt på vandet, der var vikingetidens vigtigste og hurtigste transportvej. Men hvad blev disse ringborge brugt til? Ud fra de ting, man har fundet på borgene, mener mange arkæologer, at borgene blevet brugt til at kontrollere de områder de lå i. På dette tidspunkt var der nemlig strid om kongemagten i Danmark. Ved at bygge borge har kongen Harald Blåtand sikret sig mod sine fjender. Både fjender her i landet og fjender fra det store udland.

Rigets vagtposter – Kanhave Kanalen og Danevirke

I vikingetiden blev det vigtigt at forsvare det danske rige mod truslen fra syd. Skiftende fjender fra lande som Frankrig og Tyskland ønskede sig herredømme over Danmark. Vikingetiden bød på meget uro, og arkæologerne har fundet spor efter nogle af de værn, som vikingetidens mennesker byggede mod fjenden. Det var kongen, der bestemte, hvor rigets vagtposter skulle ligge.

Ved Jyllands rod har arkæologerne fundet resterne af en lang vold, der afgrænsede det danske rige fra Tyskland. Volden kaldes Danevirke og er omkring 12 km lang. Volden har krævet enorme ressourcer at opføre. De udgravninger, arkæologerne har foretaget, viser, at volden blev grundlagt i 700-tallet og siden blev udbygget flere gange. Volden har beskyttet Danmark mod de hærstyrker, der færdedes over land.

Arkæologerne har også fundet rester af et fæstningsværk, der skulle beskytte Danmark mod invasion fra havet. Tværs over Samsø anlagde man i vikingetiden således en kanal. Kanalen kaldes Kanhave Kanalen, og den blev bygget i år 726. Gennem denne kanal kunne krigsskibe hurtigt komme fra den ene side af øen til den anden uden at skulle sejle hele vejen rundt om Samsø. Herefter kunne man angribe fjendtlige styrker, der prøvede at erobre Danmark fra havet. Kanhave Kanalen betød, at kongen og hans krigere havde kontrol med den trafik, der foregik til søs.

Danevirke og Kanhave Kanalen viser, at der allerede i 700-tallet fandtes en konge, der bestemte, hvordan og hvorfra riget skulle forsvares.

Ravning Enge – kom tørskoet over land...

Vikingetidens vigtigste og hurtigste transportvej var over havet. Med vikingetidens skibe blev både mennesker og handelsvarer fragtet over store afstande. Havet og de mange åer og vandløb, der fandtes rundt om i landet, var en slags motorveje for vikingerne. Det skyldes, at der i vikingetiden endnu ikke var så mange gode veje. Asfalt fandtes ikke, og vejene var fyldt med huller, hvilket kunne gøre det svært for de hestetrukne vogne at komme frem. Vikingetidens mest berømte vej er ”Hærvejen”. Vejen forbandt Danmark med resten af Europa, og Nordjylland med Sydjylland. Et sted omkring Vejle Ådal blev vejen afbrudt af et stort vådområde. Her måtte man bygge en bro for at komme tørskoet over på den anden side. Ved byen Ravning Enge har arkæologerne fundet resterne af den lange bro, der blev bygget i slutningen af 900-tallet. Broen var 760 m lang, og det er den største bro, der findes i Danmark fra oldtiden. Det har krævet et kæmpe arbejde at bygge broen og skaffe tømmer til at fremstille broen af. Derfor er det også mystisk, at de arkæologiske undersøgelser viser, at broen ikke var i brug særlig længe efter, at den var bygget færdig. Måske blev den kun brugt i 10-15 år. Det er sandsynligvis kongen Harald Blåtand, der har givet ordre til at bygge broen ved Ravning Enge. Måske for at hans hær kunne komme hurtigt fra syd mod nord eller omvendt.

RUNESTEN OG RUNER

Runernes oprindelse – inspiration fra Syden

For os danskere i dag er det at kunne skrive og læse en naturlig del af hverdagen. Vi lærer det alle i skolen. I vikingetidens Danmark var det anderledes. Her fandtes ikke det alfabet, vi kender i dag, og man skrev ikke lange tekster eller bøger.

I vikingetiden skrev man med den skrift, vi i dag kalder runer. De runeindskrifter, vi kender er ofte korte og indeholder kun få oplysninger som f.eks. navne på personer. I Vimose på Fyn har arkæologerne fundet en lille benkam, hvor navnet ”HARJA” er indridset. Skriften er indridset med runer. Kammen er næsten 2000 år gammel og rummer de ældste runer, vi kender. Runeskriften blev altså opfundet

tilbage i den periode, der kaldes for ”jernalderen”, men den fortsatte med at blive brugt i vikingetiden – ja, faktisk helt op i middelalderen. Forskere mener, at inspirationen til runealfabetet kom fra Middelhavsområdet, hvor man i jernalderen brugte det latinske alfabet. Runerne blev brugt i hele Skandinavien – det vil sige i Danmark, Sverige, Norge og på Island.

Læs mere om runerne her: <http://www.natmus.dk/sw8239.asp>

Runestenenes funktion

Selvom runerne blev ristet på mange forskellige ting som horn, ben, træ og metal, så er det de store runesten, de fleste af os kender bedst i dag. Runestenene blev som regel rejst på steder, hvor de var nemme at få øje på. For eksempel ved veje eller broer, hvor vikingetidens folk tit kom forbi. I vikingetiden var stenene malet med kraftige farver, men de fleste spor heraf er nu forsvundet. Indskrifterne på runestenene er korte. De fortæller om de personer, der rejste stenene, og om de personer, som stenene blev rejst for. Indskrifterne på runestenene fortæller os, at det var de rige og magtfulde familier i vikingetiden, som stenene blev rejst af og for. At rejse en runesten kunne derfor også være et tegn på magt. Runestenene kunne rejses for og af både mænd og kvinder. Nogle af runestenene var forsynet med forbandelser over dem, der prøver at ødelægge stenen. For arkæologerne er indskrifterne på runestenene vigtige. De giver mange oplysninger om vikingetidens samfund.

DYRESTILE – DE NORDISKE DYR

Vikingerne udviklede en helt speciel kunststil, den kaldes dyrestil. Denne form for udsmykning findes på en lang række genstande. Vikingerne brugte dyrestilen til at pynte deres ting med. De fantasifulde motiver forestillede store dyr, slanger og fugle. Stilen var noget helt særligt i det nordiske område, og hvis man finder ting med dyrestil på i andre dele af Europa, så ved man, at genstanden stammer fra Norden. Udsmykningen kunne findes på både dragter, skibe, våben, vægtæpper, sten og bygninger. Og så selvfølgelig på ting lavet af sølv eller guld. Måske var nogle udsmykninger malet med farver, som vi ikke kan se i dag. Dyrene, der blev brugt i udsmykningen, var vigtige symboler i vikingetiden. I mange navne fra perioden indgår der forskellige dyr. Mændene kunne f.eks. hedde *Thorbjørn* og *Gunulv*. Måske troede de, at ved at bruge dyrets navn i deres eget navn, kunne de få nogle af dyrets evner. Også i den nordiske mytologi er der mange dyr. Visdommens gud Odin har to ravne, Hugin og Munin, der flyver rundt i verden. Gennem dem ser Odin alt, hvad der foregår. De er hans to hjælpere. Både Odin og hans to ravne findes som afbildninger på en lang række ting fra vikingetiden.

VIKINGERNES UDSEENDE

Dragt: Tøj og udsmykning

Der er ikke fundet så meget tøj fra vikingetiden – kun små stykker stof. Én af de dragter, arkæologerne ved mest om, er en mandsdragt fra Bjerringhøj i Jylland.

Dragten var rød og blå, og den var pyntet med farverige bånd af silke. Det var en fornem dragt, og manden, der ejede den, var en stormand.

Mænds og kvinders tøj var forskelligt. Kvinderne gik i selekjoler med en særk indenunder. En særk er en slags underkjole. Foran på kjolen bar kvinderne smukke fibler til at pynte dragten med. En fibel er en form for broche, som har en nål på bagsiden, der sættes igennem tøjet. Kvinderne kunne også bære flotte halskæder med perler af rav eller glas i forskellige farver.

Mændenes dragt kunne bestå af bukser, en kofte og en kappe. En kofte var en lang skjorte uden knapper. Både mænd og kvinder kan have båret smukke bæltter, huer og hatte.

Tøjet blev vævet i mange forskellige farver. Når man fremstillede farvet garn i vikingetiden, kogte man det sammen med forskellige planter, der afgav farve. De farver, arkæologerne kender fra vikingetidens dragter, er gul, rød, lilla og blå. Den blå farve finder man kun i de rige grave – det var en kostbar farve. Den blå farve fik man fra den lokale plante vajd eller farvestoffet indigo, som man købte fra udlandet. Tøjet blev fremstillet af både hør, uld og skind. Tøjet kunne man pynte med pels fra dyr som bæver, egern og mår.

Skønhed og hygiejne

Måske tænker du på vikingerne som beskidte og tjavsede, men det er ikke helt rigtigt. Flere af de genstande, arkæologerne har fundet fra vikingetiden, viser, at vikingerne var ganske velplejede efter datidens standard. Vi kender både smukt dekorerede kamme, til at rede håret med, og de vaskefade, de brugte til at vaske sig i. Af andre toilettredskaber kendes også øreskeer, de brugte til at rense ører med, ligesom vores vatpinde i dag. Der er også fundet pincetter, ligesom vi også har det i dag. Spor på de dødes tænder viser, at vikingetidens mennesker også brugte tandstikker til at holde tænderne rene med. Ud over at holde sig rene gjorde de, der havde råd til det, også meget for at fremstå godt.

Fra billedvævninger og små figurer i sølv og bronze ved arkæologerne, at kvindernes hår kunne være smukt sat op. Deres lange hår blev bundet som en knude i nakken, og de kunne have et hårnet eller et hovedklæde over håret. Billedfremstillinger af mænd viser både skæg og hår. Det lange overskæg kunne være flettet, og de kunne have underskæg, der dækkede den nederste del af ansigtet. Både mændenes skæg og hår var velplejet. Ligesom vi i dag går op i vores udseende, gjorde menneskene dengang i vikingetiden det også. Dog skal du huske på, at de mennesker, der er afbildet, og de personer, arkæologerne finder i de rige grave, er en del af overklassen. Det er ikke sikkert, at alle havde de samme muligheder for at pynte sig. De fattige arbejdede hårdt, og for dem var det måske ikke lige så vigtigt at fremstå præsentable.

KLAR TIL ANGREB!*Bevæbning, hjelm og "rustning"*

Det var ikke alle mænd i vikingetiden, der bar våben. Kun 1 ud af 8 var kriger. Arkæologerne kender vikingetidens våben fra gravene. Når en kriger døde, fik han ofte sine våben med sig. I gravene er der fundet sværd, økser, lanser, skjolde samt buer og pile. Ikke alle mænd havde råd til et sværd - kun de vigtigste krigere. De fineste sværd kunne være dekoreret med indlagte tråde af sølv eller kobber. Vikingernes almindelige våben var derimod øksen. Bonden kunne både bruge øksen i sit daglige arbejde, men også hvis han skulle i krig. Ligesom sværdene kunne økserne være dekoreret. En af de smukkeste økser, vi kender fra Danmark, stammer fra Bjerringhøj i Jylland. På øksens overflade findes fine mønstre lavet af sølvtråde.

Et andet almindeligt våben i vikingetiden var lanser. Lanserne var omkring 2 meter lange, og dermed højere end de fleste voksne mænd. En kriger i vikingetiden havde også brug for et skjold til at forsvare sig med. Skjoldene var runde i formen. Der kendes kun et helt skjold fra Danmark. Det blev fundet på vikingeborgen Trelleborg ved Slagelse den 16. september 2008. Fra Norge kendes skjolde, der er malet i gule og sorte farver. Det er meget muligt, at de danske skjolde også har været bemalet i smukke farver. Arkæologerne har også fundet buer og pile, der stammer fra vikingetiden. De blev sikkert både brugt i krig og til jagt.

Selvom de fleste forestiller sig vikingerne med hjelm, er der faktisk kun fundet én hjelm i hele Skandinavien. Den er fundet i en grav i Norge. Hjelmene i vikingetiden havde ikke horn, som mange ellers tror. De var derimod udstyret med næsebeskyttere.